

- Sadık Albayrak, Son Devir Osmanlı Uleması, c. 2, s. 169-172
- Abdülkadir Altunsu, Osmanlı Şeyhülislamı, s. 252-253
- İbnülemin Mahmud, Son Sadrazamlar, c.4, s. 2070-2071
- İ. H. Danişmend, Osmanlı Devlet Erkanı, s.163-165
- Sebilürreşad,

c. 18 sayı 462, s. 230,

c.15 sayı 368, s.65-66

c. 15 sayı 370, s. 108-110,

c. 15 sayı 372, s. 139-140,

c. 15 sayı 373, s. 161-162

c. 16 sayı 400-401, s. 102-103,

c. 17 sayı 442, s. 216-218

c. 18 sayı 443, s. 3-5,

c. 18 sayı 448, s. 64-66

-İbnülemin Mahmud,Son Sadrazamlar,
s.2111,2123,1717,1721.

-Albayrak,Meşihat,c.1,s.326-327,370-371.

c.2,s.70-71,78-79,82-87,94-95.c.3,s.2-7.

-Ceride-i İlmiye.sayı.51,1338.s.1619-1623.

-Liste(bilgisayar taraması).

غم و غمی سیه جک سوکیلی رفیقہ لک
ورودینہ متعاقب دعا کنان، ابکم .

اوشانی ناصیہ صاف و پاک و فرخندہ
کہ چہ لردہ بوکون نار ایله فروزاندر،
غزای دین وطن شوقہ نکہ باندر
دوئر بوقبلہ یہ ہب خندہ ناک و فرخندہ

فخور قیمت و ماہیتلہ انشالہ
ویاد صوات بردہ شتیلہ انشالہ
جلالتیلہ و صافیتلہ انشالہ
تمام نصرت باشوکتیلہ انشالہ

نظامتاشی - ۱ کاوردانی - ۱۳۳۱

رؤیا

منظوم

صاحب اثر
دفترخانہ انانی شرع مأموری
حیدری زادہ
ابراہیم

درمادت
[ہلال] مطبعہ سی
۶۶ باب عالی قارشوسندہ ۶۶
۱۳۲۹

رؤیا

۱ بر کون اولمشدی بودل غمخوار
حادثات زمانہ دن بیزار

فکر محزونی ایلدی اشغال
رخنہ حال، بیم استقبال

دوشونوردم دیار اسلامی
اومحیط فلاکت انجامی

یوقلادم ہند و فاس و افغانی
فسحت روم ملک ایرانی

بولدم ہیچ برندہ رنگ ثبات
آرزوی صلاح فکر نجات

۲ کیمی دلہستہ نکار اولمش
مست کیسوی شکبار اولمش

حسن ساقی نشئہ بادہ
ویردی عمر عزیزینی بادہ

کیمی محکوم عجز جہل الیم
کوه، صحراہ دمکنذار، مقیم

مبتلای بلای نادانی
حاهل نفع ضرر انسانی

بی خبر عالمک صلاحندن
بکیور فیضنی صلاحندن

کیمی شیدای نشئہ منصب
احتراصیلہ اولدی جان برب

باغلانوب قیدجاہ دنیاہ
حصر ایدوب وقتنی مدارایہ

۳ کیمی آلودہ فساد زمان
مفسد دهر، فتنہ دوران

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

Şeyh'î-İslam Haydarî-zade İbrahim Efendi'nin "Mezahib ve Turak-ı İslamiye Tarihi" adlı eserinin sadeleştirilmesi ve tahlili ORAL,
Osman. Yüksek Lisans. Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 1995. 231 s., 113 ref.
Danışman: Y.Doç.Dr.Abdurrahman Güzel. Dili: Tr. *İbrahim Efendi Haydarî-zade 091085*

27 Haziran 2015

بعض عکسی قادیانر نہایت اولور جازی
زور ایله صویا ایله آوه کیدرمی تازی

ماهر آوجیلر طونار هواده کی
انسانه چوق لازمدر اوقومق ایله
عالم اولنر بیلیر حقیقی مجازی
مناسب ترکیله مفتی ویرر جوازی
فتوی ویرنجیه مفتی حکمیده ویرر
بلز عجمی قایدان لدوس ایله ویرر
نااهله ویرمایکز ایکی اوردک برقازی
زنلره دشمنلره افشا ایتمیک رازی
کونلردن چیقارملی مقصد ایله
اعدای دین وملهکه ویرمیک
بویله ویرر فتوایی امام فخر رازی

اللهم احسننا في زمرة العلماء العالمين ومساكيننا الواصلين الخ

خدایه حمدنی بیان کوزل مطبوع کلام اولدی
رسولنه صلات ایله وسیله سلام اولدی
الله الفاتحه

موسسه
کتابخانه
مکتب
کتابخانه
کتابخانه

عراق اردوسنه خط

ناظمی :
Mahn:
Kütüphane
No: 44
چیدری زاده
براهیم

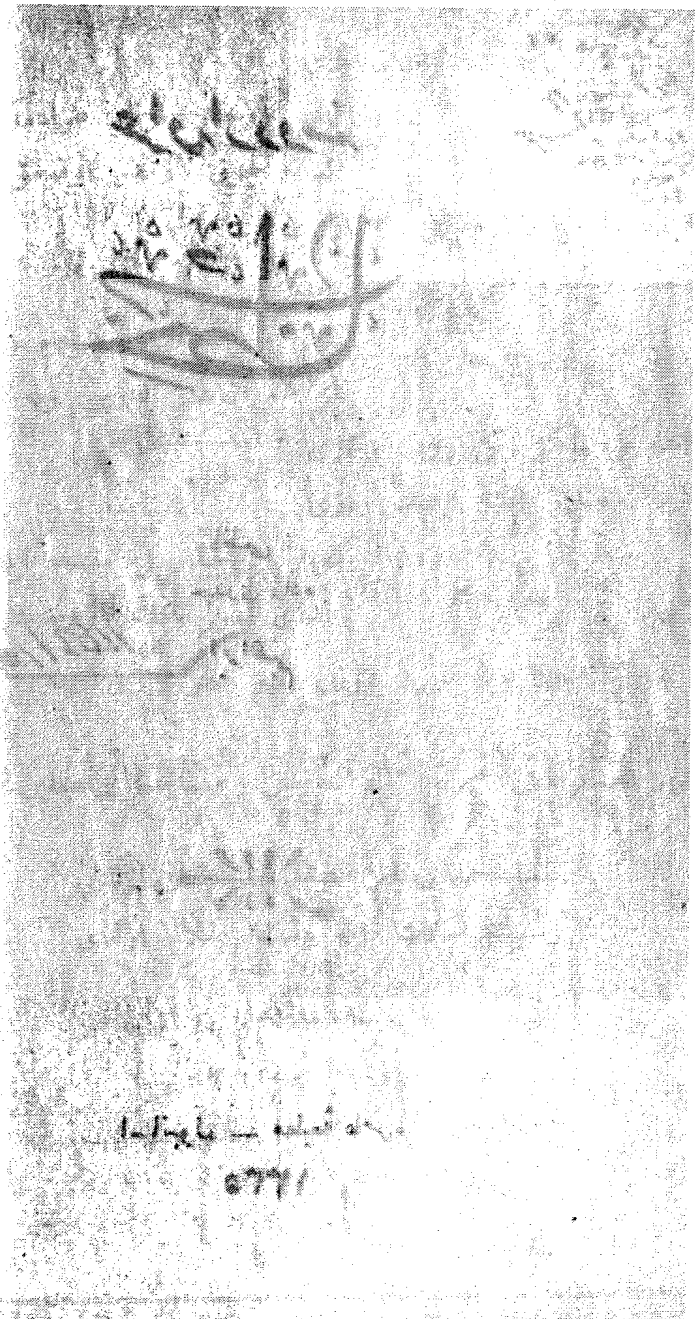
استانبول - مطبعة عامره
۱۳۳۵

بغداد شهر شهیر ایله عراق قطعه سنک کچورمش اولدیی
صفحات تاریخیه بی و بعض اکابر دین ایله مجاهدین اسلاف
حضراتنک او خطه مبارکده ابرار بیورمش اولدقلری
مأثر جلالت و عظمتی موجز و مجمل بر صورتده مصور
اولوب اوجوانب مقدسه بی لوٹ و جود اعدادن تطهیر
ایله شهر مذ کوری استرداد مأمور اردوی هاپونه بر
هندیه مخصوصه اولتی اوزره قلمه المثن اولدیم بر اثر
ماجیز و عاجزانه در

خطاب

رسحر بر صباح فیض افشان
سر مجیب تفکر و حیران
کزیندم کنار دریاده
قالماشدی امید دریاده
دوشنیردم دیار بغدادی
او حوالی جنت آبادی
دوشنیردم اودشت وهامونی
حسن لیل و عشق مجنون [۱]

[۱] عامری ذیل سنه منسوب و تواریخ ائمه شهرور و معروف
اولان بو ایکی عاشیق ایشداتک جلوه گاه عشق و محبتی بولتان
صل خطه عراقه تک نجد حواله سیندر

ترکیب بند

کتابخانه
موزه و مرکز اسناد
سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

Mahm
No. 1163

ناظمی
حیدری زاده
براهیم

استانبول

فهرول مطبعسی

۱۳۳۰
Ibnül Emin
Mahmud Kemal
Kütüphanesi
No.

« ترکیب بند »

ساقی بزه بر بادده ایله روح روان ویر
لطف ایله برازمردده دلان غمه جان ویر

ضعف تنه اوغضاتدی بزی خواب عطالت
بکلمته او یاندر بزه برتاب وتوان ویر

غیب ایلدی خاصیتقی خون حمیت
برجام عزم بخش ایله اعصابه قان ویر

می جاندر انک جسم حقیقیسی جهاندر
برجام حقیقتله بزه جان جهان ویر

قالسون یری وارغن ایله باشمده ایغک
برمور حقیرز بزه حیثیت وشان ویر

اوزلر سنی چوقدن بری بوقلب حزیم
قربان اولهیم حلقه بازویه میان ویر

Şeyhülislâm
HAYDARİZÂDE İBRAHİM
Medresetü'l-vâizin İslâm Mezhepleri
Ve Tarikatları Tarihi Muallimi (Profesörü)

Dr. SELAHATTİN KIRLI

MARMARA ÜNİVERSİTESİ	
İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi	
Kayıt No.	25412
Konu No.	

İSLÂM
MEZHEPLERİ VE TARİKATLARI
TARİHİ

34894

— Her Hakkı Mahfuzdur. —

Yazarı takdim eden:

Sadık ALBAYRAK

Noflar ekleyip sadeleştiren:

Rekin ERTEM

MEDRESE YAYINEVİ
Yeşiltulumba Sokak No: 10
Zafer Han, Kat 4/27
Aksaray - İstanbul

Medrese Yayınları: 81/3

HAYDARİZÂDE
İBRAHİM EFENDİ'NİN
HAYATI (1865 - 1933)

Ulemâdan Haydarizâde Asım Efendi'nin oğludur. 1281 hicri (m. 1865) yılında Musul vilayetinin Erbil kazasında doğmuştur. Mahalle mektebinden sonra, Erbil Medresesini de bitirdi. Medrese tahsili sırasında husûsi dersler de okuyup icazet aldı.

Türkçe, arapça ve farsçayı mükemmel biliyordu. Kürtçeye de âşina idi. Adliye Nezaretinde kurulan komisyon huzurunda imtihan olarak, her çeşit mahkeme başkanlığında bulunabilecek bir fazilete haiz bulundu. Buradan pekiyi derece ile 25 Şaban 1311 (m. 1893) yılında «mertebe-i sâniye» diploması almıştır.

7 Ağustos 1302 (1886) senesinden 9 Nisan 1306 (1890) senesine kadar Zaho Kadılığı yapmıştır. 29 Ka-

Dizgi - Baskı - Cilt : ZAFER MATBAASI

Kapak tertibi : Kemal GÜLER

İstanbul — 1981

gibi her vech ile namuslu bir âdeme karşı böyle bir teklifi sahifde bulunulmasının onu ne kadar müteessir ve müteeffir edeceğini Sultan Abdülhamid gibi zeki bir zatın nazarı teemmüle almamasına teaccüb olunur.

Bu, o kadar garib ve şayanı tayib bir maddedir ki Pağanın ağzından işitmeseydim inanmağa imkân bulamazdım.

§

Paşa merhum, kibrü rünetden müberra, vekarı nisbetinde mütevazı, ciddî, müeddeb, dil nevaz bir merdi muhterem idi. Her kese hüsnî muamele eder, lâıyık olanlara daha fazla riayet gösterirdi.

Hukukî kadimemiz olmadığı halde — hukukî kadimemiz olan sadrı âzamlardan ziyade — hakkımda teveccüh ve emniyet ibraz ederdi. Mekamda bulunduğu zamanlarda yanına gittikçe, ma'zuliyet evanındakinden ziyade iltifatla beni uzun müddet bırakmazdı.

Yine bazı sadrı âzamlar gibi

«Ayineî devletin bu da sırrı mübhemi
Mansıbdâ âşinaları bigâne gösterir»

mealine müvafık olarak hengâmî ikbalde eski âşinaları tanımaktan iba ve eyyamı idbarda bigânelere bile âşinalık göstermeğe itina eden mütelevvinlerden, iki yüzlü yüzüzlerden ve ikbale aldanan ahmaklardan değildi. Meslekinde sabit, Halisül Füad, her halü kali samimî ve her suretle şayanı itimad idi. En küçük âdemden en büyük âdeme kadar ihlâs ve safvet ile muamele ederdi. Bazı merasim perest eşhası âdiye gibi hususî meclisinde teşrifate lüzum görmezdi.

Son sadaretinde bir cum'a günü konağında ziyaret etdiğim esnada «yakın olalım» diyerek beni yanındaki koltuğa oturtdu. Bir müddet sonra iki nazır geldi. Benim alt tarafımda oturdular. Ben, bu vaz'iyeti münasib görmediğimden yerimi değışdirmeğe davrandım, paşa mâni' oldu. Nazır beylerimizin, benden ziyade paşaya canları sıkıldığı çehrelerinden anlaşılıyordu. Yan gözle bana bakdıkları görülüyordu.

Paşa «Beylikci Bey Efendi ile [1] elbette tanışsınız» dedi. Onlardan biri, tanışdığımızı yarım ağızla söyledi. Sırasını getirüb paşaya hitaben «bir âdem, meratibi resmiyyede hasbelkader aşağıda kalmakla kadrü kıymetden düşmez. Yine sevki kaderle istihkaklarından fazla yükselenler, yükselmeyenlere nazarı istihfaf ile bakmak salâhiyyetini haiz

[1] O zaman divanı hümayun beylikteğinde bulunuyordum.

Son Sadriazamlar

İbnülemin

Mahmud Kemal İnal

XII. CİLD

Ahmed Teyfik Paşa - İbrahim Hakkı Paşa - Ahmed Muhtar Paşa - Mahmud Şeyket Paşa - Mehmed Said Halim Paşa

1951

İSTANBUL

MİLLÎ EĞİTİM BASIMEVİ

ından ve hareketinin sekametini söyleyenleri dinlemedikten başka sealerini de kısmağa çalışmasından dolayı mekâmını terk edüb gittiği şu sırada ogurlar olsun demeğe bile lüzum görmüyoruz.»

deniliyor ki hakikate uygundur.

Sadaret, tekrar Ferid Paşaya tevcih olunursa tarihi osmaninin henüz görmediği vekayi' acibe ihdas edileceği, harekâtı milliyye namına padişaha arz olunduğu ve vilâyetlerden gelen telgraflarda da onun aleyhinde giddetle idarei kelâm edildiği halde padişah, inadında ısrar ederek eniştesini yine mekame getirmesi, başına öyle dehşetli belâ getirdi ki bütün efradı hanedanı da o belâdan hissa dar ve

«ای وای کجا مجال تدبیر
یک کردن و صد هزار زنجیر»

nevasile tarü mar oldu.

Mükerreren iş başına getirerek ümmid ettiği faidenin mevhum olduğunu anladığı halde faidei mevhumeyi, zararı muhakkaka tercih etmenin, aklı şuurdan âzade, bir mecnunî melâmet zede olmağa tevakkuf eylediğine kani' olmadı.

Ne yapıldığını, ne yapacağını bilmeyen bu âdeme guya dildade idi ki

«Gayriden bulmaz teselli sevdiğim
Sendedir divane gönlüm sendedir
Âşkım eyle tecelli sevdiğim
Sendedir divane gönlüm sendedir»

garkısı temamlı müvafıkı halidir dense mekame muhalif olmaz.

Padişahın — kendinden başka kimsenin istemediği — bu âdemi bir düziye mekâmı iktidare getirdiği hengâmî bed encamda hakikati arz edebilecek bir kaç zate ve damadların aklı başında olanlarına demişdim ki:

«Sultan Abdülâziz merhumun musibete oğramasının başlıca sebeplerinden biri, âmmenin menfurî olan ve «alkamî» [1] namile yad edilen Mahmud Nedim Paşayı — âmmeye rağmen — iki def'a mekâmı sadarete tâyin ve idarei devleti teşviş etmesidir. Zatı şahanenin Mahmud Paşası da Ferid Paşadır. Ümürü devletde ve memleketin ahvaline vukufda racil olan böyle bir âdemi, — devletin haleti nez'a geldiği böyle mahuf bir zemanda def'atle mekame ik'adı, kendi hak-

[1] Devleti Abbasiyenin badii inkıraz olan veziri ma'bud.

kında da nefret ve adaveti celb ediyor. Telâfisi mümkün olamıyacak derecede büyük bir belâye oğranılmasından korkulur»

Bu hayr hahane sözler, kendine arz edilmiş olsa da bir te'siri görülemeyeceği aşikâr idi. Zira padişahı gaflet penah, sanki

«Candan geçilir velik senden
Ey ruhu revan feragat olmaz»

beytini virdi mehabbet ve düsturî hareket ittihaz etmişdi.

Halid Ziya Bey, diyor ki:

«... Damad Ferid, Vahiduddinin öz kayını [1] idi. Fransızlar «biri birine benzenler, birleşirler» [2] derler. Bunlar da temayülleri itibarile yekdiglerine pek benzedikleri için cem'iyet [İttihad ve Terakki] aleyhinde birleşmişler ve hünkâr nezdinde muhalif fırka hesabına te'sirat icrasında da buluşmuşlardı. Her ikisi de hürriyyet ve itilâfın başına geçerek cem'iyete hasm unsur varsa yanlarına almışlardı. [3]

Sultan Abdülhamid merhum da, pek çok hali kendine benzediği için Said Paşa merhumdan ayrılamazdı. Fekat o iki padişahla o iki vezir [Hamidle Vahid, Saidle Ferid] arasındaki fark «بين السماء والسمك» dir.

Tevfik Paşa merhum söyledi:

«Bir gün suhbet esnasında padişah, seyhulislâm Mustafa Sabri Efendi, Ferid Pağanın ümürü devletdeki aczü cehlinden ve sui harekâtından şikâyet ederek onun yerine gendini getirmemi ve işleri yoluna koymağa çalışacağını söylediğini müteaccibane nakl eyledi.»

Sultan Vahiduddin, ahvali hazireden sül emesi üzerine seyhulislâm Hayderî zade İbrahim Efendi «vahdeti vücud gibi vahdeti cünud olmuş. Buradaki askerle Anadoludaki asker birleşmişler. Eski sadrı âzamlar, padişah oğruna kendilerini fida ederlerdi. Efendimiz, sadrı âzam oğruna nefsi şahanenizi fida ediyorsunuz» demişdir.

Şu satırları yazarken sanih olan kıt'ai hak guyaneyi okuyalım:

«Hayderî zade hakikat söylemiş
Vakıfı ahval olan takdir eder
Gelse insafe eğer Sultan Vahid
Nefsini kendi bile ta'zir eder»...

[1] «Kayını» değil, «eniştesi» idi.

[2] Arablar «الجنس مع الجنس ولو كان النجس» Acemler «جنس وی است» ve Türkler de «divanelerin hemdemi divane gerekdir» derler.

[3] «Seray ve ötesi C. 2 S. 111»

TÜRK ANSİKLOPEDİSİ

CİLT XIX

Türkiye Diyanet Vakfı
İslâm Araştırmaları Merkezi
Kütüphanesi

Demirbaş No: 17287-19

Tasnif No

MİLLÎ EĞİTİM BASIMEVİ — ANKARA 1971

sonra on yıl kadar Beykoz'da oturan İ., 31 Mart 1785'de ikinci defa Şeyhülislâmlığa getirilmiş; fakat 2 ay 22 gün süren bu vazifesi de, davranışları Pâdişahın mizacına uygun bulunmayışı sebebiyle 22 Haziran 1785'de sona ermiştir. Bu ikinci azlinden sonra Devlet erkânı aleyhinde ileri-geri konuşan İ., arpalığı olan Ankara'ya sürülmüşse de, III. Sultan Selim'in tahta çıkması ile, İstanbul'daki yalısında oturmasına izin verilmiştir.

İBRAHİM BİN HİLÂL: bk. ŞARİ.

İBRAHİM BİN MESUD: bk. GAZNELİLER.

İBRAHİM BİZEBAN (Hanya ? - İstanbul 1741), Türk hattatı. Dilsiz olmasından dolayı, Bizaban adıyla anılan İbrahim Efendi, İstanbul'a gelerek, Seyyid Mehmed Nuri-i Mısıri'den sülüs-nesih yazılarını meşk etmiştir. Şeyh Hamdullah (b. bk.) üslûbunda mükemmel eserlerine rastlanan İ. B., Enderun-ı Hümayun'a dahil olan ustalardandır. — Uğur Derman

İBRAHİM CEHDİ: bk. SÜLEYMAN NAZİF.

İBRAHİM ÇELEBİ Santûri (ölm. 1650 ?), Türk bestekârı. Ali Ufkî, bir *Uşşak Yürük Semâi*'sinin notasını vermektedir.

İBRAHİM EDHEM, Özbekler Şeyhi, Hezarfen

(Üsküdar 1829 - Üsküdar 8 Ocak 1904), Hezarfen (= bin fenli) bir Türk san'atkârı. Üsküdar - Sultan tepesinde, binası hâlâ duran Özbekler Dergâhında dünyaya gelmiştir. Buranın şeyhi Sadık Efendi'nin oğludur. Aslen Buhara Türklerindedir. İlkokuldan sonra, dergâhta hususî tahsil görmüştür. Türkçe, Çağatayca, Farsça ve Arapçaya şiiir yazabilecek kadar âşîna olan İ. E. mimarî hendese, kozmografya ve fennî bahislerle de uğraşmıştır. İstidadı sayesinde morangozluk, doğramacılık, oymacılık, hakkâklık, dökmeçilik, tornacılık, tesviyecilik, demircilik, dokumacılık konularında başarı göstermiştir. Bu sebeple, 1869'da Sultan Ahmed'de, Mekteb-i Sanayi (bugünkü Erkek Sanat Enstitüsü) kurulduğunda, Midhat Paşa tarafından buranın imalât müdürlüğüne getirilmiştir. Sanayi mektebinde pek çok öğrenci yetiştiren İ. E., kendisini çekemeyenlerin tesir icra etmesi üzerine, bir süre sonra Tamirat-ı Âliye müdürlüğü ile Harem-i şerif (Hicaz) e gönderilmiştir. İki defa buranın tamirinde memur olarak, Kâbe'nin içinde ve dışında işçilerle beraber bizzat çalışmıştır. Bu sırada kullandığı malayı başka hiçbir işte kullanmayarak saklamış ve «mucib-i şefaât olur» ümidiyle ölümünde kendisiyle beraber gömülmesini vasiyet etmiştir.

İBRAHİM EDHEM

İstanbul'a dönüşünde resmi bir işe girmeyip, dergâh mensuplarını ve tekkede kalan Buharalı misafirleri geçindirmek gayesiyle, çeşitli hünerlerini icra ederek hayatını kazanmıştır. Babasından öğrendiği ebruculuğu (bk. EBRU-LAMA) devam ettirmiş ve bu sanatta yetiştirdiklerinden Necmeddin Okyay (b. bk.) Medresetül Hattatin (b. bk.) e,

sonradan Güzel Sanatlar Akademisi'ne öğretmen olarak ebruculuğun yayılmasını sağlamıştır.

Bizde ilk defa kurşun boru döken İ. E., tekkesinde derin kuyudan su çeken bir tulumba yapmış, icat ettiği bir sünnet aleti ile de Almanya'dan takdirnâme almıştır. Ayrıca eserlerinden bir kısmı Paris sergisinde teşhir edilmiş ve kendisine serginin madalyası verilmiştir. Yine Dergâhta meydana getirdiği buhar makinesini de Üsküdar iskelesinde bir sandala tatbik ederek pervane kudretiyle, Kuzguncuk'a yakın Paşalimanı'na kadar yol almış, burada makineyi-jurnal-korkusundan-sökerek tekrar Dergâha götürmüştür. Bu çalışmalar, o devre göre çok ileri hamlelerdir.

Yaşlı ilerlemişken, hüsnühatta merak sarıp, Hattat Çarşambalı Arif Bey'den ta'lik öğrenmiş ve icazet almıştır. Tezyinatla da uğraşan İ. E.'in zamanında, bir fikir ve sanat mahfili olan Özbekler Tekkesi'ne, devrin meşhur âlim, şair ve san'atkârları devam ediyorlardı. Vefatında, Özbekler Dergâhı haziresine defnedilen İ. E.'in kabir kitâbesindeki manzume, Rıza Tefvik'indir. Vücuda getirdiği eserlerden bir kısmı, bugün hâlâ, Özbekler Dergâhı'nda saklanan İ. E., Washington büyük elçisi merhum Münir Erteğün'ün dedesidir. — Uğur Derman

İBRAHİM EFENDİ Asâriye Hatibi (ölm. İzmir 1880 ?), Türk şarkı bestekârı. Tophane'de Kılıçlı Paşa mahallesinde Asâriye Câmii'nin hatibidir. Sadrazam Âli Paşa tarafından himâye edilmiştir. Çok güzel şarkılar bestelemiştir (bilhassa Hicâzkâr Ağır Aksak): *Bestenigâr Sengin Semâi*; *Hicâzkâr Ağır Aksak*; *Hicâzkâr Düyek*; *Acem-Aşîrân Aksak*; *Yegâh Ağır Düyek*.

İBRAHİM EFENDİ, Haydarî-zâde, VI. Mehmed Vahideddin devrindeki Osmanlı Devleti Şeyhülislâmlarından. Bağdad'ın ulemâ yetiştirmiş bir Arab âilesindedir. İzzet Paşa'nın çekilmesi üzerine Sultan Vahideddin'in 11 Kasım 1918 târihli Hatt-ı Hümayunu (bk. İbnülemin Mahmud Kemâl İnal: *Son Sadrazamlar*, İstanbul 1969, s. 1717) ile vazifelendirilen Tefvik Paşa'nın ikinci sadâretinde, Dâr-ül-Hikmet-il-İslâmiyye âzâlığından birdenbire Şeyhülislâmlığa yükseltilen İ., Bağdad'lı bir ulemâ âilesindedir. İlk meşihatı 2 ay 1 gün süren İ., 12 Ocak 1919'da isti'fâ etmiş ve Tefvik Paşa'nın üçüncü sadâretinde (13 Ocak 1919) tekrar Şeyhülislâm olmuştur (bk. İnal, *a. g. e.*, s. 1721). İkinci meşihatı 3 Mart 1919 târihine kadar süren İ., Ali Rıza Paşa Hükümeti sırasında (2 Ekim 1919) üçüncü def'a Şeyhülislâm olmuş (bk. İnal, *a. g. e.*, s. 2111) ve 3 Mart 1920'de isti'fâ etmiştir ki, üçüncü meşihatı 5 ay 3 gündür. Sâlih Paşa Kabinesi sırasında (8 Mart 1920) Şeyhülislâm'lık yine kendisinde bırakılan (bk. İnal, *a. g. e.*, s. 2123) İ., 2 Nisan 1920'de dördüncü def'a isti'fâ etmiştir. Meşrûtiyet devrindeki kabine değişiklikleri yüzünden sık sık isti'fâ ve tayinlere sebep olmuş bu dört meşihat süresinin toplamı 9 ay 20 gündür. İbnülemin, Damad Ferid'in devlet idâresindeki başarısızlığını Pâdişaha söyleyen İ.'in konuşmasını (bk. İnal, *a. g. e.*, s. 2071) şöyle nakletmiştir: Sultan Vahideddin, ahvâl-i hâzireden sual etmesi üzerine Şeyhülislâm Haydarî-zâde İbrahim Efendi, «vahdet-i vücud gibi vahdet-i cünud olmuş... Eski Sadrazamlar, Pâdişah uğruna kendilerini fedâ ederlerdi. Efendimiz, Sadrazam uğruna nefsi-i şâhânenizi fedâ ediyor-sunuz» demiştir. İbnülemin, şu kıt'ayı da yazmaktadır:

*Haydarî zâde hakikat söylemiş
Vâkıf-ı ahvâl olan takdir eder
Gelse insâfe eğer Sultan Vâhid
Nefsini kendi bile ta'zir eder.*

جريدہ علميہ

مشيخت جليله اسلاميك جريدہ رسميه سيدر. آيدہ برنسر اولتور. امور ادارہ
وتحريره دارالحکمة الاسلاميه باش کتابي طرفدن نظارت اولتور.

شعبی سنہ ربيع الاول سنہ ۱۳۳۸ ۵۱ عدد

مضمرات

۱۶۲۸	اسلام. تفکر لری: از میرزا اسحاق علی حقیق	۱۵۹۹	فناوی شریفہ
		۱۶۱۰	قوانین و نظامات
۱۶۲۳	دارالحکمة اعضای محترمہ سندن فریدک	۱۶۱۶	توجہات علمیه
	انندیک آیاصوفیہ دہکی وعظری		عقد عالی متینہ حنفیہ شیخ الاسلام
۱۶۲۸	اور بہت نیوز غرتہ ستہ دارالحکمة	۱۶۱۷	انندی حضرت تریک انشاد بیررد قری
	طرفندن جواب		نصیدہ تاریخیہ
۱۶۳۹	مدرسة الارشاد تشکیلاتی	۱۶۱۹	شیخ الاسلام انندی حضرت تریک آمریکا
			عنازلہ مهم. ملاقاتی
۱۶۴۱	[دارالحکمة الاسلامیہ مطبوعہ تشکیلاتی]		دارالحکمة نشراتی
	کیرہ سون مفتیلکنک مهم برتشی:	۱۶۲۴	حسین عونی انندی
			علم کلام

فیاتی (۵) غروشد

شہزادہ باشی: اوقاف اسلامیہ مطبعہ سی

۱۳۳۵ - ۱۳۳۸

۱۶۱۸ -

۱۶۱۹ -

۳۲۳	۴۹	۵۴۶	۸۴	۵۵	۲۱۲	۶۰۲
	برلشدی بواکی	شاهزادہ		آدمی دعادہ	بری	جنی
					۱۳۳۲	سنہ ہجریہ
				۶		شش جہات تعمیہ صورتیلہ
					۱۳۳۸	

شیخ الاسلام انندی حضرت تریلہ مهم بر ملاقات

آمریقادہ ایچکینک قانون مخصوص ایلہ منع ایلمسی و بوخصوصہ محافل اسلامیہ تک نقطہ نظری و ایچکی حقدہ کی احکام اسلامیہ آکلامق اوزرہ آمریقا مطبوعات متحدہ مخاری شیخ الاسلام حیدری زادہ ابراہیم انندی حضرت تریلہ بر ملاقاتہ بولمشلردر . مخابر مومی الہ طرفندن تحریری اولہرق ایراد اولنان شایان دقت سؤللرہ ذات حضرت مشیختپناہی طرفندن تحریری اولہرق یک مهم جوابلر و برلشدر . آمریقادہ بویوک تاثیرلر اویاندرجینی شہسز اولان بوملاقاتی عیناً درج ایلیورز . آمریقادہ وضع اولنان ایچکی ممنوعیتہ محافل اسلامیہ نہ نظرلہ باقبیلور ؟ — بوممنوعیت ایچکینک تحریمی حقدہ کی احکام اسلامیہ تک اصابتی اثبات و تأیید ایلیدیکندن ناشی بالطبع افتخار و ممنوعیتلہ تلقی اولتور . — دین اسلام عشق نہ زمان و بیچون ونہ صورتلہ منع ایلمسی ؟ — اسلامیت مبادی ظهورندہ کرچہ شرایع سالفندن مدور اولان ایچکینک تحریمی بولہ کیتہ دیسہدہ ایچکینک عقلی ازالہ ایلہ تلف مالہ سبیت ویردیکندن بخلہ امام عمرلہ معاذ وینہ اصحابدن دیگر بر ذات طرفندن حضرت پیغمبرہ مراجعت واقع اولدی . آنک اوزرینہ [ایچکی دہ مضرت و منافع موجود اولوب آنیچق مضراتی منافصہ غالب اولدینی] حائلدہ کی آیت کریمہ نازل اولدی . بوکا مبنی بر قسم مسلمانلر ایچکی ترک ایلمسیسہدہ بر قسمی دہ دوام ایلمہ کلشدی . بالاخرہ اصحابدن عبدالرحمن بن عوفک بر اقشام خانہ سندنہ وقوعبولان بر اجتماعدہ بعضلری حال سکرده اولدینی حالہ نمازی اداہہ باشلامش و نمازده

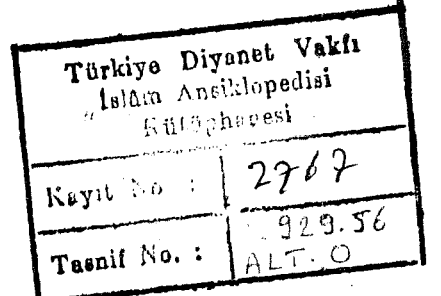
اولدم شرف خطابه مظهر
خاقان موقر و معظم
اعیانہ رجالہ خاندانہ
آثار صداقت و وفا سن
شہزادہ سن التفاتہ نائل
داماد عزیز شہریاری
بر ہمسر و صادق و شفیق
مولود رسول کبریادر
فیض نظر محمدیدن
فخر ایلدی ارض آسمانہ
تسعید ایلمہ بونکلہ عقدی
قدسیت خرقة سعادت
معنا اولہلم فخور و ممنون
بر موجب حکم امر و فرمان
ہر نقطہ دہ مینت ہویدا
قانون کفایت الہی
بوکسلی مقام آل عثمان
شاخ کلی بلبل ایتدی محفل
بو خسرو معدلت قرنی
فاروق معظم زمان ایت
دائم اولہ عدل و حقہ میلی
بخش ایت آکا عمر جاودانی
سوندرمہ بو شعلہ امید
اسلامہ ہمیشہ سایبان ایت
قید ایتدی بو بیٹی خاطرانہ

شاهانہ قبول ایلمہ برابر
امر ایتدی او پادشاہ اعظم
معلوم اولہ جملہ بندکانہ
کوردم ولی عہدکم دہا سن
ایتدم خدمتانہ مقابل
ایتدم او نجیب وایہ داری
اولسون او کریمکم رفیق
فرداشب مغفرت فزادر
تشریف قدوم احمدیدن
عکس ایتدی شرف بتون جہانہ
نعمت بیلمہ بو وقت سعدی
ویرسون اودہ عقدہ بشقہ زینت
یتسون او محلدہ امر مسنون
بر دآب قدیم آل عثمان
ایتدم او محلدہ عقدی اجرا
آل قیسلادی بوندہ پادشاہی
ویردی بو نکاحہ بشقہ بر شان
ماہ ایلدی برج شمس منزل
یارب بو خلیفہ کزینی
بر پادشہ جہان ستان ایت
دولسون بو جہانی صیت عدلی
یاری یشات بو خاندانی
وار ایت بو سلالہ وحیدی
بو نسل نجیبی کامران ایت
خامم نظر ایتدی شش جہانہ

OSMANLI ŞEYHÜLİSLÂMLARI

Yazan
Avukat
Dr. Abdülkadir Altunsu
Ankara Barosu Üyesi

Önsöz
Ord. Prof. Vasfi Raşit Sevig

Ayyıldız Matbaası A. Ş. — Ankara 1972

HAYDARİ-ZÂDE İBRAHİM EFENDİ (Haydarizâde İbrahim Efendi)

D. 1863 — Ö. 1933

Osmanlı devrinin yüz yirmi altıncı şeyhülislâmdır.

Ulemâdan Haydarî-zâde Asım Efendi'nin oğludur. 1863 (H. 1280) de bugünkü Irak'ta Musul yakınında Erbil şehrinde doğdu.

Erbil Sibyan Okulu ile medresesinde ilk eğitimini yaptı. Özel öğretmenlerden sarf, nahiv, mantık, meani, beyan, âdap, akâit, uruz, tefsir ve hadis dersleri okuduktan sonra Adalet Bakanlığında kurulan sınavda pekiyi derece ile 1893 (H. 1311) de diploma aldı. Böylece kadılık (hâkimlik) yapma yetkisini edinmiş oldu. 17 Eylül 1887'de Zalu ve 29 Ocak 1890'da Cizre Hâkimliğinde görev yaptı. 1894'de Cide sancağında Bidâyet Mahkemesi Başkanlığına getirildi. 16 Ocak 1899'da Musul Bidâyet Mahkemesi Savcılığında ve 8 Mart 1900'de Meclis-i Maarif Nâzırlığında görevler yaptı. 1900 (H. 1318) de İzmir pâyesine kavuştu. 1902 (H. 1320) de Haremeyn-Muhteremeyn pâyesiyle taltif edildi ve 3. rütbeden Mecidi nişanı verildi. 8 Ağustos 1904'de Dârü'l-Hayr-ı Âli Müdürlüğüne atandı. Ve kendisine 1906 (H. 1324) da İstanbul pâyesi verildi. Ayrıca ikinci rütbeden Mecidi nişanı ile de taltif olundu. 23 Ağustos 1908'de Diyarbakır Merkez Naipliği (Kadılığı, Hâkimliği) ne atandı. İki yıl sonra 27 Haziran 1910 (H. 1326) da Defter-i Hâkânî Şer'î memurluğuna getirildi.

17 Eylül 1911 (H. 1327) de Kadastro Okulu hukuk kısmı Meccelle öğretmenliğiyle görevlendirildi. 1 Ekim 1916 (H. 1332) da bu görevinden ayrıldı ve Dârü'l-Hikmeti'l-İslâmiye âzâlığına (üyeliğine) atandı.

Dârü'l-Hikmeti'l-İslâmiye üyesi iken Sadrazam Ahmed Tevfik Paşa'nın 11 Kasım 1918 (H. 1337) de kurduğu ikinci kabinesine şeyhülislâm olarak girdi. 12 Ocak 1919 tarihinde Ahmed Tevfik Paşa Hükümetinin istifası üzerine, 2 ay 1 gün süren birinci meşihatı sona erdi. Yine Ahmed Tevfik Paşa'nın hemen akabinde kurduğu üçüncü kabineye 13 Ocak 1919 (H. 1337) da şeyhülislâm olarak girdi ise de aynı kabinenin 3 Mart 1919 (H. 1337) da istifasıyla, İbrahim Efendi 1 ay 21 gün süren ikinci meşihatından da ayrılmış oldu.

Bu ikinci meşihatını takiben, İbrahim Efendi yerine Mustafa Sabri Efendi, kurulan Damad Ferid Paşa kabinesinde üçüncü kez şeyhülislâmğa getirildi. Arkasından Ali Rıza Paşa tarafından 2 Ekim 1919 (H. 1337) tarihinde kurulan kabineye, İbrahim Efendi, yine, şeyhülislâm olarak girdi. Bu defaki üçüncü meşihatı, kabinenin 3 Mart 1920 (H. 1338) de istifasıyla yani 5 ay 3 gün sonra son buldu.

Salih Hulûsi Paşa'nın 8 Mart 1920 (H. 1338) de kurduğu kabineye İbrahim Efendi, dördüncü kez şeyhülislâm olarak katıldı ise de 24 günlük icraattan sonra 2 Nisan 1920 (H. 1338) tarihinde, hükümetin istifasıyla, şeyhülislâmlığı da sona erdi.

Dört meşihat süresi toplamı 9 ay 20 günü bulmaktadır. Son görevinde bulunduğu sıralarda, İstanbul'daki işgal kuvvetleri tarafından, İzmir'in işgalinin mazur gösterilmesi bütün millî kuvvetlerin (kuvay-ı millîye) dağıtılması esasına dayanan bir beyannamenin hükümetçe yayınlanması istendiğinden hükümetle birlikte, Şeyhülislâm İbrahim Efendi de istifa etmiştir.

Haydarî-zâde ileri görüşlü bir kişi idi. Bir gün Sultan Vahdeddin, kendisine durumu sorunca; "Vahdet-i vücud gibi vahdet-i cüüd olmuş, buradaki askerle Anadolu'daki asker birleşmişler. Eski sadrazamlar, padişah uğruna kendilerini feda ederlerdi. Efendimiz! Sadrazam uğruna, nefsi şahânenizi feda ediyorsunuz." cevabını vererek, Sultan'ın, Damad Ferid Paşa'ya olan tutkunluğunu igneliyerek belirtmiştir¹.

Saltanatın kaldırılmasından sonra Irak'a giden Şeyhülislâm Haydarî-zâde İbrahim Efendi, Bağdat'ta 1933 (H. 1349) de ölmüş ve orada gömülmüştür².

Oğlu Davut Bey, Irak'ta Maarif Nâzırlığı (Millî Eğitim Bakanlığı) yapmıştır.

Kaynaklarda eseri olduğuna dair bilgiye rastlanmamıştır.

(1) Mahmud Kemâl Inal, Son Sadrazamlar, c. XIII, s. 2071.

(2) Esat Serezli'nin notlarından (temin eden Sayın Semih Omay).

Şeyhülislâm İbrahim Efendi'nin, Türkiye'den ayrıldıktan sonra ne gibi görevlerde bulunduğu Irak Kültür Ataşeliğinden sorulmuş, 26.12.1970 tarihli cevaplarında, "Tahminen Vakıflar Divan Başkanlığında bulunduğu" bildirilmiş, fakat 9.1.1971 tarihli diğer bir yazıyla verilen bilgiye, "Vakıflarda herhangi bir görev almadığı" Vakıflar Divan Başkanlığının yazısına atfen bize duyurulmuştur. 26.12.1970 tarihli yazıda, şeyhülislâm sülâlesinden Nasih El-Hayderî ile Dr. Salem El-Hayderî'ye yazılarak ek bilgi istendiği bildirilmişse de adı geçen kişilerden bugüne kadar herhangi bir cevap alınmamıştır. Irak Kültür Ataşeliğine teşekkür sunmayı borç biliriz.

101A
İbrahim Terazi

İBRAHİM EFENDİ, Haydarizade, Erbilli, 1085

SON DEVİR OSMANLI ULEMASI
(İlmiye Ricalinin Teracim-i Ahvali)

CİLD 2

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi Kütüphanesi	
Kayıt No. :	1907-2
Tasnif No. :	920-056 ALB-5

Yeşil Tulumba Sokak No: 10
Zafer Han, Kat: 4/27 Aksaray — İstanbul

Muhabere Adresi : P.K. 635/İSTANBUL

8 Şaban 1310 tarihinde Musıla-i Sahn Edirne Müderrisliği ruhsuna nâil olmuştur.

Dosyasına göre Kânunievvel 1319 (1903 m.) tarihinde bu azâlıkta bulunuyordu. Sonradan kadro haricine çıkarıldı. (Dosya: 100)

İBRAHİM EFENDİ (Elbasanlı)

Mart 1291 (1875) tarihinde müderrislik pâyesini kazanmıştır. Fatih Camiine dersiâm olarak tayini ile talebe okutmaya başlamıştır. İcâzet vermek suretiyle Fatih muciz dersiâmları sınıfına girmiştir.

İlmi rütbesi Musıla-i Sahn İstanbul Müderrisliği pâyesine kadar çıkmıştır.

Temmuz 1311'de Buhari-i Şerif Müderrisi olmuştur.

3 Nisan 1317'de vefat etmiştir. (Dosya: 3564)

İBRAHİM EFENDİ «HAYDARİZADE» (Erbilli)

Ulemâdan Haydarizade Asım Efendi'nin oğlu olup 1281 h. senesinde Musul Vilâyeti dahilinde bulunan Erbil kazasında doğmuştur. Erbil sibyan mektebi ile medresesinde ve hususi olarak ders okuyup icâzet almıştır. Türkçe, arapça ve farsça bilirdi, kürdçe'ye de âşina bulunuyordu. Adliye Nezaretinde teşekkül eden komisyon huzurunda imtihan olarak her çeşit mahkeme reisliğinde bulunabilecek bir liyakatı haiz bulunduğuna dair pek iyi derecede 25 Şaban 1311'de «mertebe-i saniye» şehâdetnâmesi almıştır.

7 Ağustos 1302'den 9 Nisan 1306'ya kadar Zaho Niyâbetinde bulunmuş ve 29 Kânunisanı 1306'da Cizre Niyâbetine tayin olunmuştur. Cizre'deki vazifesi bitmeden Mardin'e gitmiş ve akabinde vazifesi başına dönemiyeceğini bildirdiğinden 28 Teşrinisanı 1309'da yerine başkası tayin olunmuştur. Cizre'de iken 3 ay kadar kaymakam vekâletinde bulunmuştur.

Yukarıda da beyan olunduğu üzere imtihan olarak kazandığı mahkeme reisliği şehâdetnâmesi ile 17 Temmuz 1310'da Cide Bidâyet Mahkemesi Reisliğine tayin olunmuştur. 1 Kânunievvel 1311'de bu reislikten istifa etmiş ve aynı yılın 18 Kânunievvel'inde yani istifasından beş gün sonra Musul Vilâyeti Merkez Bidâyet Mahkemesi Müddeiumumi Muavinliğine tayin olunmuştur. Kendi memleket ahalisinden bulunması hasebiyle ve hakkında vaki' olan şikâyetlerden hareketle 17 Mart 1315'de azledilmiştir.

8 Mart 1317'de Meclis-i Maarif Azâlığına tayin olunmuş ve aynı yıl içinde 11 Zilhicce 1318'de uhdesine İzmir, 11 Receb 1320'de Ha-

Envâci'l-Muhavere, Garâib-i İlâl, Hâşîye-i Dibâce-i Dürrü'n-Nâci, Hâşîye-i Kaside-i Bürde.

Kay.: OM, 1972, 1/363; TDEA 4/325. ⇨ Yaz. Krl.

İBRAHİM bk. HİCÂZÎ (?-1897)

İBRAHİM (19. yy.): Şair. Tokat'ın Zile ilçesine bağlı Karayün köyünde doğdu. Mezatı da adı geçen köydedir. Şiirlerine çeşitli cönklerde dağınık olarak rastlanmaktadır. On iki imama, Hacı Bayram'a bağlılığını anlatan, akıcı bir dille yazdığı tasavvuf kokulu şiirlerinden beşini Dr. Mehmet Yardımcı yayımladı.

Kay.: M. Yardımcı, *16. Yüzyıldan Günümüze İz Bırakan Zileli Şairler*, 2004, s. 209-213. ⇨ Yaz. Krl.

İBRAHİM (1864-1933): Şair, yazar, şeyhülislâm. Musul'un Erbil şehrinde doğdu. Haydarîze İbrahim Efendi diye tanındı. Ulema-dan Haydarîze Âsım Efendinin oğludur. Medresede okudu. Özel derslerle yetiştirildi. 1884'te Adliye Nezaretinde geçirdiği imtihanında mahkeme reisliği yapacak derecede bulundu. Zaho ve Cizre'de naiblik, Cide ve Musul Bidayet Mahkemelerinde başkâblık ve savcı yardımcılığı yaptı. 1901'de Meclis-i Maarif üyesi oldu. Üçüncü dereceden Mecidi nişanıyla ödüllendirildi. Bu göreve ek olarak Dârü'l-Hayr âli Mektebi müdürlüğüne getirildi (1904). 1908'de Maarif Meclisi üyeliğinden, birkaç gün sonra da mektep müdürlüğünden azledildi. 1910'da Defter-i Hakanî Umûr-i Şer'îye memurluğuna, 1911'de bu göreve ek olarak Kadastro Mektebi, 1916'da da Medresetü'l-Vâizîn' öğretmen olarak atandı. 11 Kasım 1918'da şeyhülislâm oldu. 1919'da görevinden ayrıldı. 8 Mart 1920'de dördüncü defa atandığı şeyhülislâmlıkta yirmibeş gün kalabildi. Daha sonra Türkiye'den ayrıldı ve Medine'de vefat etti. **Eserleri:** *Rüya* (İst.1329), *Terkîb-i Bend* (İst.1330), *Irak Ordusuna Hitab* (1335), *Mezâhib ve Turûk-ı İslâmiyye Târîhi* (İst. 1335), *İslâm Mezhepleri ve Tarikatları Tarihi*, (İst. 1981). Kay.: TA 19/505-506; TDVİA 21/297-299. ⇨ Yaz. Krl.

İBRAHİM Alâeddin, bk. GÖVSA, İbrahim Alâeddin

İBRAHİM Âsım, bk. ÂSİM (?-1838)

İBRAHİM Âzerî Çelebi, bk. ÂZERÎ (?-1642/3)

İBRAHİM b. Ahmed (?-1590ds.): Mütercim. Medrese öğrenimi gördü. Bazı medreselerde müderrislik yaptı. Amasya kadısı oldu. **Eseri:** el-Hadâik, Taşköprülüzâde'nin *Şakâyuku'n-Nu'mâniyye* adlı eserin Türk diline çevirisi olup 1590'da Amasya'da tamamlandı, bir nüshası Millet K AE Tarih nu.727'de kayıtlıdır.

Kay.: İKTCYK s.662-663; TDEA 4/323. ⇨ Yaz. Krl.

İBRAHİM b. Hamza (?-1526 ds.): Mutasavvıf yazar. Tire'de doğdu. Halvetî şeyhlerinden değerli bir zattı. 1526'de Edirne Noktacı dergâhında bir tefsir yazdı. Sonra Mekke'ye gitti. Orada vefat etti. **Eseri:** *Câmi'ü'l-Envâr fi Lüceci'l-Efkâr ve'l-Bihâr*.

Kay.: OM, 1972, 1/117. ⇨ Yaz. Krl.

İBRAHİM b. Yusup Hotenî, bk. HOTENÎ, İbrahim b. Yusup (18.yy.)

İBRAHİM Barat (1926-?): Kazakistan/Uygur müşterek şairi. Almatı'nın Yenişehir köyünde doğdu. 1931'de Kazakistan'da uygulanan kolektifleştirme sebebiyle başlayan kıtlık sonucu ailesiyle birlikte Gulca'ya göç etti. 1944'te Gulca'da başlayan Millî Azatlık Hareketine katıldı. 1948-1953 arasında Altay Vali Mahkemesi ve Vilâyet Eğitim Biriminde yönetici olarak görev yaptı. 1958'de Doğu Türkistan'da yürütülen milliyetçilik suçlamasıyla iki yıl Manas ilçesinde ağır işlerde çalıştırıldı. Edebî hayatı 1943'te Ürümçi'de okuduğu yıllarda başladı, "Atsa iken Tan", "Geç Güz" gibi bir çok şiirleri *Xin-Jiang* gazetesinde yayımlandı. Daha sonra Gulca'da çıkan *Edebiyat Yıllığı*'nda, 1955-1959 arasında Ürümçi'de yayımlanan *Mücadile Şarkıları* ve *Ekin Gülleri* antolojilerinde,